

ACC. N:R M. 15355: 1-3.

Landskap: Skåne Upptecknare: Thyra Gunnarsson, Norrvidinge
Härad: Onsjö Berättare: Kristina Gunnarsson, "
Socken: Norrvidinge Berättarens yrke: f. d. lantbrukare
Uppteckningsår: 1961 Född år 1887 i Kirke

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Nystan och härvor. s. 1-3.

LUF 115

10/10-61

LUNDNYSTAN OCH HÄRVOR

När man hade spunnit garnet och hade det på spinnrocksrullen gjorde man antingen nystan eller härvor av det. När gjorde man nystan och när gjorde man härvor?

Nystning.

Beskriv hur nystningen gick till. Var placerades t.ex. spinnrocksrullen? Vad nystade man på? Beskriv olika slags nystningsmetoder och tala om de färdiga nystanes benämningar. Gjorde man olika nystan för olika ändamål? Fanns det något sätt att ange hur mycket garn ett nystan innehöll? Vilket? När man nystade garnet kunde man då mäta hur mycket garn man spunnit? På vilket sätt?

Härvning.

Härvade man garnet för att det var ett sätt att förvara det eller för att mäta garnlängden? Hur gjordes härvorna? Gjorde man dem utan hjälp av särskilda för detta ändamål förfärdigade redskap, t.ex. genom att linda garnet i tumgreppet och runt armbågen? Beskriv de olika sätt att göra härvor utan redskap som Ni känner till? Hur angav man storleken på sådana härvor?

Använde man sig av enkla handredskap (fig. 1-4) för att göra härvor? Vad kallades dessa redskap? Vilket material var de förfärdigade av? Hur anskaffades de? Om någon annan typ än de här avbildade använts så försök att beskriva och rita av hur de såg ut? Skulle de olika handredskapen ha en viss bestämd storlek eller kunde man göra dem efter vilka mått man ville? Kunde man ange hur mycket garn en härva som gjorts på detta sätt innehöll och i så fall hur? Band man in markeringsmärke efter ett visst antal varv?

Hur många? Vad kallades då den garnmängd som på detta sätt markerades? Hur många sådana garnenheter bestod en härva av? Beskriv utförligt hur härvningen med handredskap tillgick? Var placerades spinnrocksrullen medan man härvade?

Använde man något ståredskap av den typ som fig. 5-7 avbildar? Vad kallades detta? Beskriv och gör om möjligt en enkel teckning av ett sådant redskap såsom Ni sett det. Fanns det kors med mer än fyra armar? Vad kallades de olika delarna på dessa redskap? Beskriv hur härvningen tillgick? Hur vreds korset runt (med ett finger mot en av korsarmarna eller med en vev)? Var placerades spinnrocksrullen medan man härvade? Hur fick man härvan av korset på de olika typerna?

Skulle det vara en bestämd omkrets på korsen och i så fall vilken? Fanns det olika stora härvelkors så att härvornas omkrets blev olika stor? Bestämdes storleken på korsen godtyckligt eller skulle de göras efter vissa fastställda mått och i så fall vilka? Hur angavs den färdiga härvans garninnehåll? Band man in markeringsmärken efter att ha härvat en viss garnmängd? Vilken garnmängd markerades i så fall? Hur visste man när just den längden härvats? Vad kallades denna garnmängd? Har samma benämning använts för olika stora garnmängder under olika tider? Hur många sådana mindre garnenheter gick det på en härva? Innehöll härvor av olika slags garn olika antal mindre garnenheter? Hur höll man reda på hur många sådana mindre enheter man härvat? Markerades det på något sätt på redskapet eller höll man det i huvudet?

Förekom härvningsredskap med räkneverk? Hade de samma namn som härvningsredskap utan räkneverk, eller skildes de två typerna åt genom sina benämningar? Beskriv hur ett sådant var konstruerat eller gör en förklarande ritning. Hur fungerade ett sådant räkneverk? Gav det signal vid ett visst antal varv med en knäppning eller ringning, hammerslag el. dylikt? Eller fanns det någon tavla med visare som angav hur många varv som härvats?

Hur anskaffades dessa ståredskap? Var de enkelt utförda eller vackert snidade eller svarvade? Brukade man ge dem som trolovningsgåvor?

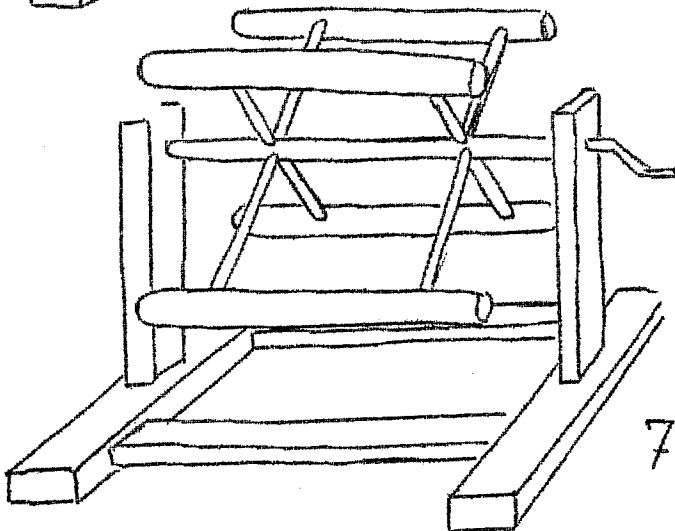
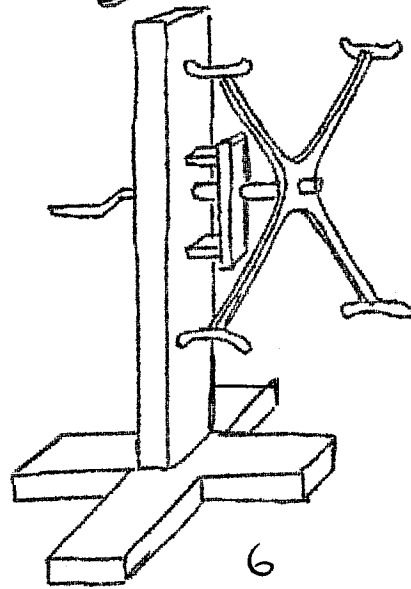
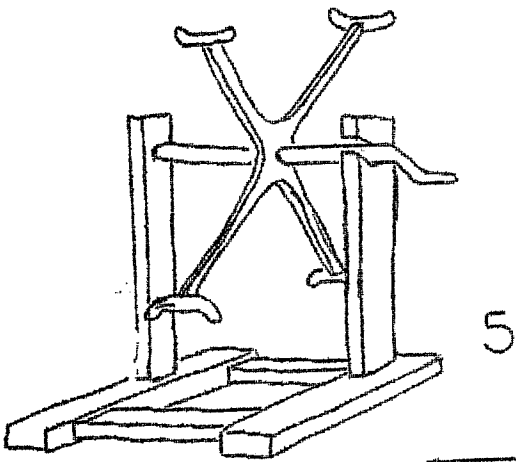
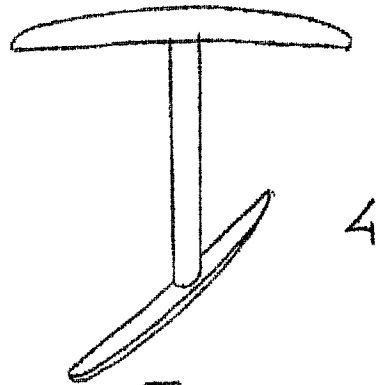
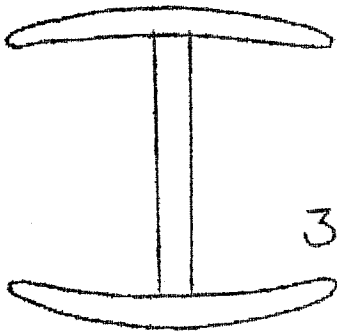
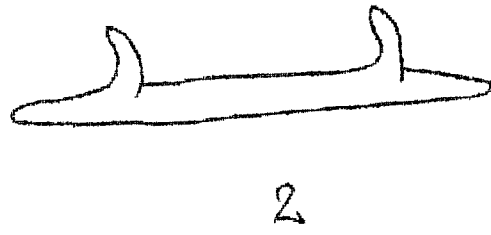
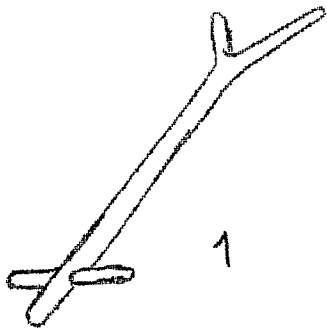
Har man i samma hem eller på samma ort samtidigt använt sig av de olika härvningsmetoderna? Om i samma hem, vilket var då avgörande för vilken metod som skulle användas? Om på samma ort, vilka använde den ena eller den andra metoden?

Betraktades härvningsredskapen som absolut nödvändiga redskap i hem där man spann och vävde? Förekom härvningsredskapen i kombination med annat redskap t.ex. garnvinda?

Känner Ni till uttrycken passma, fidje, feg?

Angiv i så fall så noggrant och utförligt som möjligt vad som avsågs härmed och i vilka sammanhang orden kunde användas.

Okt. 1960

Om det var ullgarn på spinnsrocksrullen så gjorde man nystan, men hade man spunnet lingarn gjorde man hävor med hjälp av en "haspra".

Spinnsrocksrullen sått blev på spinnsrocken när man nystade av ullgarnet, men nystade på ett hopkramat pappres ("ongevirgan") = under vinden.

En längre tid till. sen nystade man på sk. "skallvor".

När gåtten slaktades tog man vara på luftstrypen, släpade in några biter i den och satte ihop den till en ring, vilken tvåkades och nystade man på den.

Ville man mäta upp gammalängden fick garnet haspras upp före nystningen, eller också kunde man tvåkarna efter vikat.

Det spinnna lingarnet mättes upp med hjälp av haspan, då hasprade man direkt från spinnsrocksrullen.

Fig. 1-4 har jag aldrig sett användas. Fig. 5 - haspan har vi ännu kvar ett exemplar av, precis likadant som bilden.

På denna finns en rulle med kraggas och med en
tråpfäden som kräppte till efter 30 varv. Andra gån-
den kräppte till var del 60 varv, då skulle man
byta om med en tråd, det var ett tal. På en västsid
är 30 rår = 1 tal, och vanligtvis hade man 2 trådar i rind.
(Omräktsen på hasgran är 2 abrar, därav kunde man
beräkna garnlängden.)

När man fick haspat 10 tal tog man stycket av och
detta kallades en "häva". Två hävor tillsammans
kallades ett "red". Att spinna ringarn till varp var en
stor konst, det var bara vissa gummar som kunde det.
För varpgarnet behöves ju garnlängden mera nog-
beräknas, för mönstrets del måste ju bredden uträknas
precis på tråden. Inslaget behöves ju inte vara så nog-
beräknat.

Detta gäller ringarn som spinns för hand.

(När man spinns all både ringarn och bomullsgarn på rullar.)

Bomullsgarnet som köptes var också uppdelat i tal eller grannor, 7 st. i varje hanka eller fjäde.

Om det var grovt garn smeddes fyra hankor till ett tvad-huvud, och 6-8 hankor om det var finare garn.

Fig. 7 är likadant hävvestel, som vi har kvar här.

Det haspade garnet fick läggas på en garnvinda och sen hävdes på härvan. På denna orten hållas vi detta redskap hävvar, på andra håll heter de "bobbiner".

På användbartigen 4 hävvar var man skulle väva "sämning". På vår hävvestel har vår bror satt på drivhjulet från en symmaskin med en bit av tådes-sordder som drivrem för större utväxling. Haspra, hävvestel och hävvar var gjorda av trä, raka och enkla. Fig. 6 en sådan haspra har jag aldrig sett.